

Farmakoterapijas iespējas robežstāvokļa personības traucējumu ārstēšanā

Rolands Ivanovs

Ārsts psihiatrs-psihoterapeits

08.11.2014.

SSK-10

- ▶ F60.3 Emocionāli nestabila personība
  - ▶ Tieksme rīkoties impulsīvi, nedomājot par sekām
  - ▶ Garastāvoklis ir neprognozējams un kaprīzs
  - ▶ Nosliece uz emocionālu izlādēšanos, nekontrolējot savu uzvedību uzbudinājuma laikā, un uz strīdīgumu un konfliktiem ar citiem, it īpaši, ja apkārtējie mēģina pacientu ierobežot vai uzraudzīt
- ▶ 2 varianti
  - ▶ F60.30 Impulsīvais tips
    - ▶ Emocionāla nestabilitāte un impulsu kontroles trūkums
  - ▶ F60.31 Robežstāvokļa tips
    - ▶ Raksturojas ar paštēla traucējumiem, mērķu un iekšējo vēlmju neskaidrību, ar hronisku tukšuma sajūtu, intensīvām un nestabilām interpersonālām attiecībām un ar tendenci uz pašdestruktīvu uzvedību, ieskaitot pašnāvnieciskus žestus un mēģinājumus

Raksturojums (1)

- Kodolproblemātika saistīta identitātes, tuvības, empātijas un motivācijas traucējumiem
- Raksturīgie sindromi:
  - Afektīva labilitāte
  - Impulsivitāte
  - Suicidalitāte
  - Agresija
  - Tranzitori psihotiski un disociatīvi stāvokļi
  - Hroniska tukšuma sajūta
  - Identitātes difūzija
  - Haotiskas attiecības, kurās idealizācija mijas ar devalvāciju
- Simptomi pastiprinās saistībā ar iedomātu vai reālu atraidījumu attiecībās

Raksturojums (2)

- Izplatība līdz 6% populācijas
- Līdz 84% gadījumu novēro pavadošus psihiskus traucējumus:
  - depresija
  - trauksme (SVD, fobijas, panikas lēkmes, OKT)
  - ēšanas traucējumi
  - atkarības
  - PTSS
  - UDHS
- Raksturīga pašdestruktīva uzvedība, pašsakropļošana, pašnāvības draudi, mēģinājumi, kas 50 reizes pārsniedz vidējos rādītājus populācijā
- 10% pabeidz pašnāvību (Oldham, 2006)

Prognoze

- ▶ 10 gadu laikā ievērojamu uzlabojumu sasniedz 85% pacientu (Gunderson, 2011)
- ▶ Labvēlīgāka prognoze ir impulsivitātes, agresijas sindromiem
- ▶ Noturīgākie simptomi: hroniska disforija (tukšuma izjūta, viegla aizkaitināmība), bailes no atraidījuma, vientulības un grūtības veidot tuvas attiecības (Zanarini, 2007)
- ▶ Psihoterapija uzlabojumu palīdz sasniegt 7 reizes ātrāk (Perry, 1999)
- ▶ 5-10% gadījumu psihoterapija var ne tikai nepalīdzēt, bet radīt netīšu kaitējumu pacientiem (Fonagy, Bateman, 2012)

Pretrunīgas vadlīnijas

- ▶ Nozīmīgākās vadlīnijas RPT ārstēšanā ir
  - ▶ National Institute for Health and Clinical Excellence (NICE, 2009)
  - ▶ Amerikas Psihiatru Asociācija (APA, 2001)
- ▶ NICE vadlīnijas iesaka izvairīties gandrīz no jebkādas medikamentozas terapijas, izņemot
  - ▶ Krīzes situācijas, pielietojot sedatīvus antihistamīna līdzekļus (līdz 1 nedēļai)
  - ▶ Pavadošu psihisku traucējumu, piem., depresijas, ārstēšanu
  - ▶ Īslaicīgu miega traucējumu ārstēšanu ar hipnotiskiem līdzekļiem (Zolpidem, Zopiclon, Zaleplon)
- ▶ APA vadlīnijas rekomendē uz simptomiem orientētu medikamentozu terapiju
  - ▶ Afektīva labilitāte un impulsivitāte (antidepresanti kā pirmā izvēle)
  - ▶ Kognitīvi un uztveres traucējumi (antipsihotiskie līdzekļi kā pirmā izvēle)

Ikdienas prakse

- ▶ Lielbritānijā 80% pacientu saņem vismaz 1 medikamentu, 48% saņem 2 un vairāk (Haw, Stubbs, 2011)
- ▶ Vācijā (Bavārijā) medikamentus lieto 94% pacientu, no kuriem 13% saņem 3-5 medikamentus (Knappich et al., 2014)
- ▶ Gan Lielbritānijā, gan Vācijā tai vietā, lai nozīmētu traucējumiem specifisku psihoterapijas metodi, bieži tiek lietoti medikamenti (Jobst et al., 2010)
- ▶ Pastāv tendence RPT gadījumā nozīmēt vairākus medikamentus (Gunderson, 2011)
- ▶ Situācija Latvijā?
- ▶ Pasaulē joprojām nav neviens medikaments, kas specifiski paredzēts RPT ārstēšanai

Jaunākie pētījumi

- ▶ Arvien vairāk apstiprinājumu tam, ka RPT ir saistīti ar specifiskām neirobioloģiskām izmaiņām
  - ▶ Ģenētiskie faktori
  - ▶ Serotonīna, dopamīna un noradrenālīna vielmaiņas traucējumi
  - ▶ Kortikolimbisko struktūru (mandeļveida kodols, prefrontālā garoza) anatomiskas un funkcionālas anomālijas
- ▶ Mazinās uzsvars uz specifiskām psihoterapijas metodēm
- ▶ Pozitīvi zāļu pētījumu rezultāti, kas liek pārskatīt esošās vadlīnijas

Farmakoterapijas iespējas (1)

- ▶ Farmakoterapija var mazināt afektīvu labilitāti, impulsivitāti, noslieci uz paškaitējumu, agresiju, kā arī uzlabot kopējo funkcionēšanas līmeni
- ▶ Daudz grūtāk ārstēšanai padodas identitātes traucējumu un interpersonālie afektīvie simptomi kā iekšēja tukšuma sajūta, grūtības izturēt vientulību, grūtības veidot tuvas attiecības, kā arī empātijas vājums, kas ir RPT pamatproblēmas
- ▶ Uzsvars tiek likts uz simptomu orientētu medikamentu izvēli periodiskai lietošanai, izvērtējot ieguvumus un riskus
- ▶ Vēlama sadarbība starp psihiatru un psihoterapeitu
- ▶ Traucējumiem specifiska ilgtermiņa psihoterapija joprojām tiek uzskatīta par efektīvāko palīdzības veidu (Stoffers et al., 2012)

Farmakoterapijas iespējas (2)

- SSAI, kas APA vadlīnijās minēti kā pirmās izvēles līdzekļi nav uzrādījuši ticamu efektu ne tikai uz RPT raksturīgajiem sindromiem, bet arī uz pavadošu depresiju (Knappich et al., 2014)
- Šobrīd visvairāk pierādījumu par efektivitāti RPT ārstēšanā ir
  - Garastāvokļa stabilizatoriem jeb pretepilepsijas līdzekļiem (Topiramāts, Valproāti, Lamotridžīns)
  - Atipiskajiem neiroleptiķiem jeb antipsihotiskiem līdzekļiem (Aripiprazols, Olanzapīns)
- Sakarā ar impulsivitātes mazināšanu, šie līdzekļi tiek rekomendēti arī tieksmes un alkohola patēriņa mazināšanai, pacientiem ar pavadošu alkohola atkarību
- No antidepresantiem labākie rezultāti ir MAOI un Fluvoksamīnam, lai gan tie efektivitātes ziņā atpaliek no GS un ANL
- Antidepresanti var būt noderīgi depresijas un trauksmes ārstēšanā, īpaši vīriešiem ar impulsīvu agresiju
- Jāņem vērā, ka Valproātiem piemīt teratogēna ietekme un gan Valproāti, gan Olanzapīns veicina svara pieaugumu

Farmakoterapijas iespējas (3)

- ▶ Alprazolāma (Xanax) un citu benzodiazepīnu lietošana nav vēlama
  - ▶ Atkarības veidošanās risks
  - ▶ Pārdozēšanas risks
  - ▶ Impulsivitātes un suicidālo tieksmju pastiprināšanās (Cowdry et al., 1988)
- ▶ Parādās arvien jauni ziņojumi par Pregabalīna (Lyrica) atkarības gadījumiem RPT pacientiem (Filipetto et al., 2010; Gahr et al., 2013)
- ▶ Jauni pētījumu virzieni:
  - ▶ Endogēno opiātu sistēma
  - ▶ Endogēno kanabinoīdu sistēma
  - ▶ Glutamāta sistēma
  - ▶ Oksitocīns

Farmakoterapijas indikācijas

- ▶ Akūta dekompensācija, krīze
- ▶ Tranzitori psihotiski vai disociatīvi stāvokļi
- ▶ Paškaitējoša, suicidāla uzvedība
- ▶ Izteikta afektīva labilitāte un impulsīva agresija, kas ir nopietni riska faktori suicidālai uzvedībai, paškaitējumam vai fiziskai vardarbībai
- ▶ Pavadoši psihiski traucējumi, piem., depresija, panikas lēkmes, ēšanas traucējumi, OKT u.c.
- ▶ Izteiktas garastāvokļa svārstības, grūtības kontrolēt savas emocijas, izteikts jūtīgums uz atraidījumu, aizdomīgums, psihotiska transference, kas traucē pacientam iesaistīties psihoterapijas procesā vai apdraud to

Zāļu nozīmēšanas principi

- ▶ Izvēlēties medikamentu, kuram ir pēc iespējas mazāk blakusparādību, nav atkarības veidošanās vai ļaunprātīgas lietošanas riska, un kas ir drošs pārdozēšanas gadījumā
- ▶ Izvēlēties minimālo efektīvo devu
- ▶ Izrakstīt mazāku tablešu skaitu, bet biežāk pie pārdozēšanas riska
- ▶ Pārrunāt mērķa simptomus, paredzamo ārstēšanas kursa ilgumu un norunāt kontroles vizītes
- ▶ Pārrunāt līdzestības jautājumu
- ▶ Pārtraukt medikamentu pēc izmēģināšanas perioda beigām, ja mērķa simptomi nemazinās
- ▶ Apsvērt alternatīvas, ja efekts ir nepietiekošs
- ▶ Pārrunāt tālākas ārstēšanās plānu, kad krīze ir pārvarēta

Kopsavilkums

- ▶ Farmakoterapija nav RPT ārstēšanas pamatmetode
- ▶ Pamatārstēšanas metode ir specifiska ilgtermiņa psihoterapija, bet farmakoterapija var padarīt to iespējamu!!!
- ▶ Farmakoterapija ārstē psihotiskos simptomus, impulsivitāti, noslieci uz paškaitējumu, agresiju, kā arī garastāvokļa svārstības un uzlabo kopējo funkcionēšanas līmeni
- ▶ Pamatmedikamenti šo sindromu ārstēšanā ir garastāvokļa stabilizatori un jaunās paaudzes jeb atipiskie neiroleptiķi
- ▶ Farmakoterapija var būt noderīga un nepieciešama pavadošu psihisku traucējumu ārstēšanā (depresija, trauksme, ēšanas un miega traucējumi, OKT u.c.)

Paldies!

www.treatingbpd.ca

rolands.ivanovs@gmail.com

Tel. 29719139